

ร้านหนังสืออิสระ : ความเชื่อ ความฝัน และการอ่าน

Independent Bookstores : Belief, Dreaming and Reading

ภาษินี ปานน้อย / Pasinee Pannoi¹

สาระสังเขป

ร้านหนังสืออิสระคือร้านหนังสือที่ไม่มีการจัดการจากส่วนกลาง เป็นร้านที่มีเอกลักษณ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้คนรักการอ่าน ข้อดีของร้านหนังสืออิสระ คือ มีพื้นที่และบรรยากาศร้าน พนักงานขายมีความรอบรู้เกี่ยวกับหนังสือ ความจงรักภักดีและเอกลักษณ์ของลูกค้า แต่มีข้อจำกัดคือหนังสือมีจำกัด กระแสเงินสดและรูปแบบที่จำกัด ตัวอย่างร้านหนังสืออิสระ ได้แก่ ร้านหนังสือ (สื่อ) 2521 (ภูเก็ต) ร้านคำนำ (นครปฐม) ร้านก๊องดิด (กรุงเทพฯ) ร้านหนังสือเชียงใหม่ดาว (เชียงใหม่) และร้าน BooksActually (สิงคโปร์) ร้านเหล่านี้เกิดจากกลุ่มคนที่เชื่อว่าการอ่านคือสิ่งที่ดีจึงต้องการสร้างพื้นที่ให้กับหนังสือดีๆ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อสร้างและพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมการอ่านต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ : ร้านหนังสืออิสระ การอ่าน

Summary

An independent bookstore is a bookstore with no centralized management. It has uniqueness and aims to encourage loves of reading. The advantages of the independent bookstores are having space and atmosphere, staffs with knowledge of books and customers with loyalty and identity. On the other hand, having few books, lack of cash flow and limited formats are their limitation. Examples of independent bookstores are Bookhemian (Phuket) Kumnumm (Nakhon Pathom) Candide (Bangkok) Chiang Dao Bookshop (Chiang Mai) and BooksActually (Singapore). These stores are founded by a group of people who believe that reading is a good thing, so they

---

¹ นักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (ราชบุรี)

want to create a space for good-selected books and set reading activities to promote reading society.

Keyword : independent bookstore, reading

ที่มาที่ไป

ความหลากหลายหมายถึงทางเลือก ทางเลือกคืออิสระในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีด้วยตัวเอง มากครั้งหลายคราวที่สังเกตเห็นแต่ความเหมือนอันเลือนลอยคอยเกาะเกี่ยวไปตามกระแส เพื่อให้ได้ชื่อว่า “ทันสมัย” อันเป็นภาวะที่พบเจอได้เสมอในสังคมไทย ไม่เว้นแม้แต่วงการหนังสือ แม้ในภาพรวมสังคมไทยอาจไม่ใช่สังคมการอ่าน แต่การสร้างสังคมการอ่านถือเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องทำให้เกิด การอ่านเป็นสิ่งสำคัญ แต่การเลือกสิ่งที่อ่านก็สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน โชคดีที่ในสังคมยังมีคนกลุ่มหนึ่งที่ยืนหยัดต้านแรงกระแสหลัก ฟังเสียงความเชื่อเพื่อทำความฝันของตัวเองให้เป็นจริง สร้างพื้นที่การอ่านโดยเปิดร้านหนังสืออิสระ ที่เป็นแหล่งรวมหนังสือที่ดีให้เหล่านักอ่านได้เลือกอ่าน เพื่อเพาะต้นกล้าการรักการอ่านให้กับคนรุ่นใหม่ผ่านวิถีร้านหนังสืออิสระ ร้านเล็กๆ แต่ทำด้วยหัวใจที่ยิ่งใหญ่

แรงจูงใจ

นิยามความเป็นร้านหนังสืออิสระ หมายถึง ร้านหนังสือที่ไม่ได้มีการจัดการจากส่วนกลาง ร้านที่ไม่มีค่าย ไม่มีสังกัด และทำด้วยความตั้งใจเพื่อส่งเสริมให้คนรักการอ่าน (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2548, หน้า 22) กล่าวอีกทางหนึ่งได้ว่า ร้านหนังสืออิสระไม่ได้มีความหมายเพียงแค่อ่านที่เข้ามาซื้อหนังสือ แต่เป็นร้านที่มีเอกลักษณ์ มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถกำหนดรูปแบบของร้านให้สอดคล้องกับนักอ่านและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ ได้ ทั้งนักอ่านในชุมชนเองก็มีส่วนร่วมกำหนดบทบาทหน้าที่ของร้านมากกว่าการเป็นสถานที่ซื้อขายหนังสือ (สิรินันท์ ห่อหุ้ม, 2556)

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นตัวของตัวเองของร้านหนังสืออิสระมีข้อดีและข้อจำกัด ดังนี้

ข้อดี

1. พื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) ร้านหนังสืออิสระมีการจัดวางหนังสือ และสร้างสรรค์บรรยากาศของร้านให้น่าเข้าไปเยือน เชื่อเชิญให้ไปสัมผัสเลือกดู เลือกซื้อหนังสือ ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการขายที่ร้านค้าออนไลน์ไม่สามารถทำได้

2. รอบรู้เรื่องหนังสือ (Book Knowledge) ปฏิเสธไม่ได้ว่าพนักงานในร้านหนังสืออิสระมักมีความเป็นนักอ่านอยู่ในตัว ทำให้รู้จักหนังสือหลากหลายประเภทมากพอที่จะแนะนำและบอกต่อเรื่องราวโดยย่อของหนังสือแต่ละเล่มให้กับผู้ซื้อได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับว่าเป็นบริการคุณภาพที่หาได้ยากจากที่อื่น

3. ความจงรักภักดีของลูกค้า (Customer Loyalty) เป็นอีกข้อดีที่เห็นได้ชัด เพราะไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครคนหนึ่งจะออกมาจากบ้านแล้วมาใช้เวลาเพื่อหาหนังสือสักเล่ม แทนการซื้อผ่านระบบออนไลน์แล้วรอเวลาอีกสองถึงสามวันที่จะได้รับหนังสือ นับเป็นเรื่องราวสวยงามที่น่าประทับใจที่ทำให้เห็นสายใยเชื่อมโยงระหว่างนักอ่านและร้านหนังสือ

4. เอกลักษณ์ของลูกค้า (Customer Identity) อาจคล้ายกับความภักดีของลูกค้าแต่แตกต่างกันตรงที่ นักอ่านที่ช่างเลือกสรรนอกจากจะกล่าวว่าพวกเขา รักหนังสือ พวกเขากระตือรือร้นที่จะบอกด้วยว่า “พวกเขา รักร้านหนังสือ”

ข้อจำกัด

1. หนังสือมีจำนวนจำกัด (Limited Selection) กรณีนี้ถือเป็นข้อจำกัดในแง่ที่ว่า บางครั้งผู้ซื้ออาจต้องการหนังสือเฉพาะด้านที่ไม่มีจำหน่ายในร้านหนังสืออาจเป็นเรื่องยากที่จะรอและจ่ายเงินเต็มราคา ในเมื่อมีทางเลือกที่จะสั่งซื้อผ่านทางออนไลน์ได้ในราคาที่ถูกลงกว่าและได้รับสินค้าในเวลาไล่เลี่ยกัน

2. กระแสเงินสด (Cash Flow) นับเป็นปัญหาที่พบได้ในธุรกิจแทบทุกประเภท เจ้าของร้านต้องบริหารจัดการระหว่างจำนวนหนังสือกับจำนวนเงินสดที่หมุนเวียนในการทำธุรกิจ

3. รูปแบบที่จำกัด (Limited Formats) อาจเป็นข้อจำกัดที่สำคัญอีกข้อหนึ่ง ร้านหนังสืออิสระจำหน่ายเพียงหนังสือแบบรูปเล่มเท่านั้น ในขณะที่ร้านหนังสือขนาดใหญ่มีการสร้างแพลตฟอร์มหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ขึ้นมา ทำให้สามารถจำหน่ายหนังสือให้กับลูกค้าที่อ่านผ่าน e-Book reader ได้อีกช่องทางหนึ่งด้วย (Turner, 2012)

สิ่งเหล่านี้คือบางส่วนของข้อดีและข้อจำกัดสำหรับธุรกิจร้านหนังสืออิสระ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดเหล่านี้ไม่ได้ทำให้กลุ่มคนที่เห็นคุณค่าในหนังสือและเชื่อในเรื่องของการอ่านหยุดที่จะทำตามความฝันของตัวเอง ทำให้เหล่านักอ่านไทยได้มีโอกาสสัมผัสกับร้านหนังสืออิสระได้ในหลายพื้นที่

เยือนร้านหนังสืออิสระ

ร้านหนังสือ (สื่อ) 2521 (Bookhemian)

ภาพที่ 1 สัญลักษณ์ร้านหนังสือ (สื่อ) 2521

ที่มา : <https://goo.gl/YhhRj2>

ตั้งอยู่บนถนนกลาง ถนนสายตึกเก่า กลางเมืองภูเก็ตที่สองข้างทางเรียงรายไปด้วย อาคารรูปทรงชิโนโปรตุกีส มีร้านหนังสืออิสระที่ให้คำจำกัดความร้านว่า “ร้านหนังสือไทและหนังสือโลกกระแส”

ภาพที่ 2 บรรยากาศร้านหนังสือ (สื่อ) 2521

ที่มา : <https://goo.gl/BupD81>

แรกเริ่มนั้นร้านนี้เป็นเพียงร้านหนังสือขนาดเล็กที่เช่าหน้าบ้านหลังหนึ่ง ผู้เริ่มก่อตั้งคือ “นายแพทย์มารุต เหล็กเพชร” หลังจากเปิดได้ระยะเวลาหนึ่งบ้านหลังข้าง ๆ ก็ว่างลง คุณหมอจึงตัดสินใจชักชวนลูกค้าขาประจำจำนวนหนึ่งที่ล้วนเป็นคนดูหนัง อ่านหนังสือ และที่สำคัญคือมีความฝันเหมือนกันว่า ไม่อยากทำธุรกิจหรือหวังรายได้เป็นกอบเป็นกำจากการร่วมความฝันนี้ มาลงขันกันขยับขยายร้าน ร้านหนังสือ (สื่อ) 2521 โฉมใหม่จึงก่อรูปขึ้น เริ่มจากการเอาหนังสือและหนังสือส่วนตัวของเจ้าของร้านมากองรวมกันเพื่อเปิดให้คนทั่วไปเช่ายืมได้ สั่งหนังสือ จัดหาซีดี และหมั่นเติมหนังสือ มาขาย มาให้ยืม ให้เช่า นอกจากนี้ยังมีพื้นที่น้อยๆ ไว้สำหรับร้านกาแฟกับสุตรกาแฟหลากหลายให้เลือกชิมลิ้มรส ผู้เขียนมีโอกาสดูไปเยือนร้านนี้เมื่อประมาณปี 2555 ตอนนั้นยังไม่รู้เรื่องราวของร้านหนังสืออิสระ แต่เมื่อเดินผ่านก็สะดุดกับบรรยากาศของร้านจึงแวะเข้าไปนั่งใช้เวลา ณ ที่แห่งนั้น และตั้งใจไว้ว่าจะกลับไปเยือนอีก

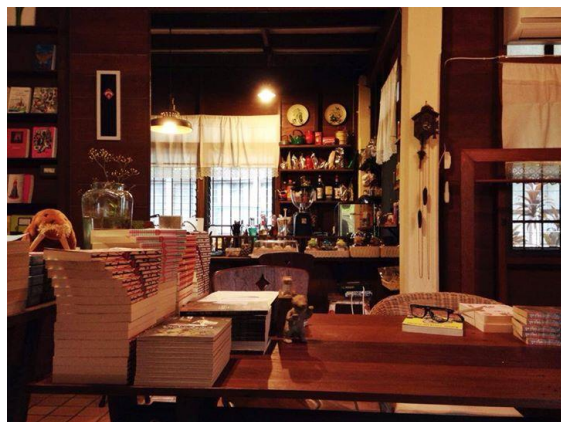
ร้านค่าน้ำ (Kumnumm)

ภาพที่ 3 สัญลักษณ์ร้านค่าน้ำ

ที่มา : <https://goo.gl/mr1JFr>

ได้ยินชื่อร้านนี้ครั้งแรกผ่านทางสังคมออนไลน์ เมื่อมีโอกาสได้เดินทางไปนครปฐม จึงไม่พลาดที่จะแวะไปเยี่ยมเยือนร้านนี้ที่ตั้งอยู่บนถนนราชดำเนิน ซอยตรงข้ามกับองค์พระปฐมเจดีย์

ภาพที่ 4 บรรยากาศร้านค่าน้ำ

ที่มา : <https://goo.gl/OKTbF1>

เป็นบ้านไม้ทรงโบราณที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 บริเวณบ้านร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่น้อย ด้านหน้า

ตัวบ้านมีพื้นที่ให้นั่งรับลม ชมต้นไม้ ภายในตัวบ้านมีหนังสือจัดเรียงไว้ให้เลือกอ่านเลือกสรร นอกจากนี้ ทางร้านยังมีบริการกาแฟ ตามนิยามของร้านที่ว่า “เราคือร้านหนังสือที่มีกาแฟ” เจ้าของร้านคือคุณภาสกรค์ เชี่ยวจินตาทานต์ และคุณสิริวัฒน์ กุศลเลิศจริยา ทั้งสองคนเป็นรุ่นพี่รุ่นน้อง ซึ่งมีความฝันเหมือนกันว่าอยากมีสถานที่สักแห่งไว้เป็นร้านหนังสือดี ๆ ของตัวเอง และด้วยความบังเอิญจึงได้มาพบกับบ้านหลังนี้ในสภาพที่สมบูรณ์ จึงเกิดเป็นไอเดียในการทำร้านขึ้น

ร้านก๊องติด (Candide)

ภาพที่ 5 สัญลักษณ์ร้านก๊องติด

ที่มา : <http://candidebooks.com>

จุดเริ่มต้นจากการอ่านนิตยสารหาอาหารสมองระหว่างทำงานทำให้ได้รู้จักร้านหนังสืออิสระร้านนี้ ซึ่งเดิมตั้งอยู่ที่ถนนตะนาว ใกล้กับสี่แยกคอกวัว แต่ตอนนี้ได้เปิดใหม่อีกครั้งในโครงการ The Jam Factory ริมน้ำเจ้าพระยา บริเวณท่าเรือคลองสาน

ภาพที่ 6 บรรยากาศร้านกิ่งจิต
ที่มา : <http://candidebooks.com>

เจ้าของร้านคือ คุณดวงฤทัย เอสะนาชาตัง หรือพี่แป๊ะ ผู้เขียนมีโอกาสได้ไปเยือนร้านนี้สองครั้ง ซึ่งก็มีเรื่องราวประทับใจทั้งสองครั้ง ครั้งแรกได้มีโอกาสร่วมงานเสวนาในหัวข้อ “สังคมไทยใต้กระแสธารการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์” จัดโดยสำนักพิมพ์ ไอ้มายก๊อด ผู้ร่วมเสวนาคือ อาจารย์อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (ผู้เขียน “จะรักกันอย่างไร ในเมื่อเรายังไม่เข้าใจกัน”) และคุณสฤณี อาชวานันทกุล (อาจารย์ นักเขียน นักแปล และนักวิชาการอิสระ) ส่วนครั้งที่สองได้มีโอกาสพูดคุยกับคุณดวงฤทัย เอสะนาชาตัง เจ้าของร้าน ซึ่งเต็มใจในการแบ่งปันประสบการณ์และให้คำแนะนำต่างๆ เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องจุดเด่นของร้านหนังสืออิสระ คือคนอ่านสามารถเดินมาคุยกับเจ้าของร้านได้ มีหนังสือที่หาได้ยากในร้านหนังสือประเภทกลุ่มร้านค้าปลีกที่มีเจ้าของเดียวกันหรือเซนส์โตร์ (chain store) มีพนักงานประจำร้านที่สนใจและ ‘รู้จัก’ หนังสือจริงๆ มีงานเสวนาหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ

หนังสือ มีการพบปะนักอ่าน นักเขียน ส่วนการอยู่รอดในเชิงธุรกิจ ก็ต้องผนวกอย่างอื่นเข้ามาในร้าน เช่น การมีมุมกาแฟภายในร้าน การดื่มกาแฟช่วยให้เกิดการสนทนาภายในร้าน ซึ่งตรงกับแนวคิดร้านด้วยไม่ใช่เป็นร้านหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีมุมกาแฟ มีคนอ่านมานั่งสนทนาและนั่งอ่านหนังสือ ตลอดจนการกำหนดอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของร้านซึ่งเป็นเรื่องสำคัญสำหรับร้านหนังสืออิสระ

ร้านหนังสือเชียงใหม่ (ChiangDaoBookshop)

ภาพที่ 7 สัญลักษณ์ร้านหนังสือเชียงใหม่
ที่มา : <https://goo.gl/CFwE9i>

ร้านนี้เป็นร้านหนังสือในโครงการ “ร้านหนังสือเล็กๆ ที่บ้านเกิด” ตั้งอยู่ติดกับสหกรณ์การเกษตรเชียงใหม่ อยู่ห่างจากสถานีขนส่งเชียงใหม่ไปเล็กน้อย ภายในร้านตกแต่งเรียบง่ายด้วยเฟอร์นิเจอร์ไม้ เจ้าของคือคุณองอาจ เตชะ

นักอ่านที่ฝันอยากเป็นเจ้าของร้านหนังสือ ที่ได้ค้นพบว่าการที่ไม่เคยมีร้านหนังสือปรากฏในท้องถิ่นนั้นไม่ได้แปลว่าผู้คนที่นั้นไม่อ่านหนังสือ แต่เป็นไปได้ว่าพวกเขาออกคอยพื้นที่การอ่านอยู่ ทำให้เขาตัดสินใจเช่าบ้านไม้เก่าแบบมีใต้ถุนสร้างเป็น “ร้านหนังสือเชียงดาว” พื้นที่สำหรับการอ่าน มีมุมพักผ่อน มีอาหารและเครื่องดื่มไว้ให้บริการ

แม้จะมีเสียงคัดค้านว่าการเปิดร้านหนังสือในยุคดิจิทัลอาจอยู่รอดได้ยาก แต่คุณเองก็ยังยืนยันในสิ่งที่ทำด้วยความเชื่อว่าร้านหนังสือสามารถสร้าง “สังคมการอ่านที่มีชีวิต” ซึ่งหนังสือดิจิทัลไม่สามารถสร้างได้ โดยแบ่งพื้นที่ใต้ถุนร้านเป็น “ห้องสมุดชุมชน” อนุญาตให้ยืมหนังสือกลับบ้านก็วันก็ได้ และนำมาคืนเมื่ออ่านจบ เป็นการส่งเสริมการอ่านให้กับคนในท้องถิ่นและพบว่ามีนักอ่านที่นำหนังสือดีๆ มาบริจาคให้กับห้องสมุดเพิ่มขึ้นด้วย

ภาพที่ 8 บรรยากาศร้านหนังสือเชียงดาว
ที่มา : <http://goo.gl/A8wCwJ>

เรื่องราวที่ดีของร้านหนังสือเชียงดาวนี้ทำให้ผู้เขียนหาโอกาสแวะไปเยี่ยมชมเยือน แต่น่าเสียดายที่ในวันที่ผู้เขียนและเพื่อนเดินทางไปเชียงดาวนั้นเป็นช่วงที่ร้านหนังสือปิดปรับปรุงระหว่างที่เดินทางร้านนั้นมีความลังเลใจที่จะถามหา กับผู้คนเพราะคิดว่าใครจะรู้จักร้านหนังสือถ้าไม่ใช่ นักอ่าน แต่แล้วที่สุดก็ตัดสินใจถามจากคนบริเวณนั้น ซึ่งก็ได้รับคำตอบที่ชัดเจนสัมผัสได้ถึง ความคุ้นเคยระหว่างคนพื้นที่กับร้านหนังสือ ครั้งนั้นทำได้เพียงแวะนั่งเขียนโปสการ์ดที่หน้าร้าน ครั้งต่อไปตั้งใจไว้ว่าจะเข้าไปอ่านหนังสือสักเล่ม

ภาพที่ 9 บรรยากาศหน้าร้านหนังสือเชียงดาว
ที่มา : <http://goo.gl/OgmwQe>

ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาและหน้าที่การงานทำให้การเดินทางไปเยือนร้านหนังสืออิสระต่างๆ ยังทำได้ไม่มากนัก ยังคงมีร้านหนังสืออิสระที่

ตั้งใจอยากไปเยือนอีกมาก เช่น ร้านหนังสือมุกโทเปีย (อุทัยธานี) ร้านเล่า (เชียงใหม่) ร้านเอกาไลท์ (ลำปาง) ร้านสุนทรภู่ (ระยอง) ฯลฯ รวมทั้งร้านหนังสืออิสระของประเทศเพื่อนบ้านที่มีเรื่องราวที่น่าสนใจร้านนี้ด้วย

ร้าน BooksActually

ภาพที่ 10 บรรยากาศร้าน BooksActually
ที่มา : <https://goo.gl/9Wgxvs>

BooksActually ร้านหนังสืออิสระในสิงคโปร์ บริหารงานโดยเคนนี่ เลค (Kenny Leck) ชายหนุ่ม ผู้หลงรักหนังสือเริ่มกิจการเล็กๆ ด้วยโต๊ะขายหนังสือสองตัวในมหาวิทยาลัยและขยายกิจการในย่านที่ไม่พลุกพล่านนักในสิงคโปร์ ก่อนที่จะทำธุรกิจร้านหนังสืออย่างเต็มตัวในช่วงที่ค้นพบความชอบของตัวเองในขณะที่เรียน เขาตัดสินใจลาออกจากวิทยาลัยกลางคันเพื่อไปทำในสิ่งที่เขารักนั่นคือการทำงานในร้านหนังสือ ปัจจุบันเคนนี่ ได้ย้ายไปเปิดร้านในสถานที่ใหม่

และมีรายได้ดีขึ้นรวมถึงเป็นที่รู้จักมากขึ้นจนกล่าวได้ว่า ร้านหนังสือ BooksActually เป็นหนึ่งในสถานที่ที่เหล่านักอ่านไม่ควรพลาดเมื่อไปเยือนสิงคโปร์ "หนังสือให้ชีวิต หนังสือทำให้รู้ว่าสิ่งที่ผมทำไม่ได้เป็นการเสียเวลา ผมไม่รู้ว่าตัวเองจะตายเมื่อไหร่ ในเวลาที่ยังเหลืออยู่ผมเลยอยากทำให้ตัวเองสนุก ก่อนที่จะไม่มีเรี่ยวแรง" เคนนี่ กล่าว

ฝากฝันไว้สานต่อ

จากประสบการณ์ตรงที่ได้ไปเยือนร้านหนังสืออิสระนี้ ผู้เขียนได้พบจุดร่วมของทั้งสี่ร้านคือ ความรักในการอ่านหนังสือ มีความตั้งใจที่จะส่งต่อหนังสือดีๆ และสร้างเสริมนิสัยรักการอ่านให้แก่คนในสังคม สร้างพื้นที่ว่างสำหรับหนังสือดี มีคุณค่าให้คนอ่านได้เลือกสรร แม้คนเหล่านี้ทราบดีอยู่แล้วว่าธุรกิจร้านหนังสือเป็นธุรกิจที่ไม่ได้ให้ผลตอบแทนที่มากมาย แต่เขาและเธอเหล่านี้ก็เต็มใจที่จะมอบสิ่งดีๆ ให้กับสังคม อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการอ่านเป็นเรื่องที่ทุกคนควรช่วยกันเพื่อสร้างแรงกระเพื่อมที่ดีให้สังคมไทยพัฒนาจากสังคมความเชื่อไปสู่สังคมการอ่านในอนาคตอันใกล้

เอกสารอ้างอิง

เจริญ ศรีธาทิตย์. (ม.ป.ป.). **โฉมใหม่! ร้านหนังสือก็องดิด Bookshop & café แห่งสนทนาและอ่านหนังสือ.** ค้นข้อมูล 9 ตุลาคม 2558, จาก www.praphansarn.com/article/detail/1160.

ไโบราณปก. (2557). **Inspired by Candida [1].** ค้นข้อมูล 9 ตุลาคม 2558, จาก <https://bairongpok.wordpress.com/2014/03/05/inspired-by-candide-1>.

ไโบราณปก. (2557). **Inspired by Candida [2].** ค้นข้อมูล 9 ตุลาคม 2558, จาก <https://bairongpok.wordpress.com/2014/03/05/inspired-by-candide-2>.

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (2548). **ร้านหนังสืออิสระ ร้านหนังสือในพื้นที่การตลาดเพื่อสังคม และพื้นที่สาธารณะ.** ค้นข้อมูล 8 ตุลาคม 2558, จาก <http://resource.thaihealth.or.th/library/hot/12509>.

สิรินันท์ ห่อหุ้ม. (2556). **สัปดาห์ร้านหนังสืออิสระ ความมุ่งมั่นของคนตัวเล็ก.** ค้นข้อมูล 7 ตุลาคม 2558, จาก www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1369561405.

สุชาติ ลิ้มปี่. (2557). **พลังทางร่วม-ทางรุ่ง ชัยชนะของหมู่บ้านหนังสือเล็ก ๆ.** ค้นข้อมูล 21 ตุลาคม 2558, จาก <http://www.sarakadee.com/2014/04/08/small-bookstore/>.

A team junior. (2558). Books Actually give life. **A Day**, 16(181), 97.

Peter Turner. (2012). **A SWOT team for indie bookstores (part 1).** ค้นข้อมูล 1 ตุลาคม 2558, จาก www.ampersand-publishing.com/bookstore-swot-the-business-of-bookselling.

Peter Turner. (2012). **A SWOT team for indie bookstores (part 2).** ค้นข้อมูล 1 ตุลาคม 2558, จาก <http://www.ampersand-publishing.com/a-swot-team-for-indie-bookstores-part-2>.

Via Suksantinunt. (2558). **Kenny Leck กับร้านหนังสือเล็กในเมืองใหญ่.** ค้นข้อมูล 14 ตุลาคม 2558, จาก http://papercuts.co/2015/07/kenny-leck-talk-bbf2015/?subscribe=success#blog_subscription-7